

SÚLAD STREDNÉHO ODBORNÉHO VZDELANIA S REGIONÁLNOU EKONOMICKOU ŠTRUKTÚROU VÝCHODNÉHO SLOVENSKA

Tomáš Želinský
Technická univerzita v Košiciach, Ekonomická fakulta
Katedra ekonomických teórií
Němcovej 32, 040 01 Košice
Tomas.Zelinsky@tuke.sk

Abstrakt

Školy ako inštitúcie majú dôležité postavenie v rámci inštitucionálneho prostredia. Zabezpečujú odbornú prípravu pracovníkov, čo im umožňuje uplatniť sa na trhu práce. Ponuka práce však nemusí súhlasiť s dopytom a v ekonomike tak môže dochádzať k problémom.

Príspevok analyzuje súlad stredného odborného vzdelania na Východnom Slovensku s regionálnou ekonomickou štruktúrou tohto regiónu.

Kľúčové slová

regionálna ekonomická štruktúra, stredné odborné vzdelanie, Východné Slovensko.

Úvod

Záujem žiakov základných škôl o jednotlivé odbory stredných škôl nemusí súhlasiť s požiadavkami zamestnávateľov na absolventov stredoškolských odborov. Rozdielna štruktúra dopytu po práci a ponuky práce môže spôsobovať vážne problémy na tomto trhu výrobných faktorov.

Cieľom príspevku je zhodnotiť súlad štruktúry absolventov stredných škôl s ekonomickou štruktúrou Východného Slovenska a poukázať na totožný, prípadne protichodný vývoj v štruktúre.

1 Regionálna ekonomická štruktúra Východného Slovenska

Existuje viacero spôsobov, ako je možné vyjadrovať ekonomickú štruktúru určitého územia. Medzi základné môžeme zaradiť sledovanie podielu pridanej hodnoty jednotlivých odvetví na tvorbe HDP alebo podiel zamestnanosti v jednotlivých odvetviach na celkovej zamestnanosti.

Z grafu na *obrázku 1* zachytávajúcom regionálnu ekonomickú štruktúru Východného Slovenska

vyjadrenú podielom pridanej hodnoty jednotlivých odvetví na tvorbe HDP je zrejmé, že najvyšším podielom sa na tvorbe HDP podieľa priemyselná výroba nasledovaná odvetviami služieb: doprava,

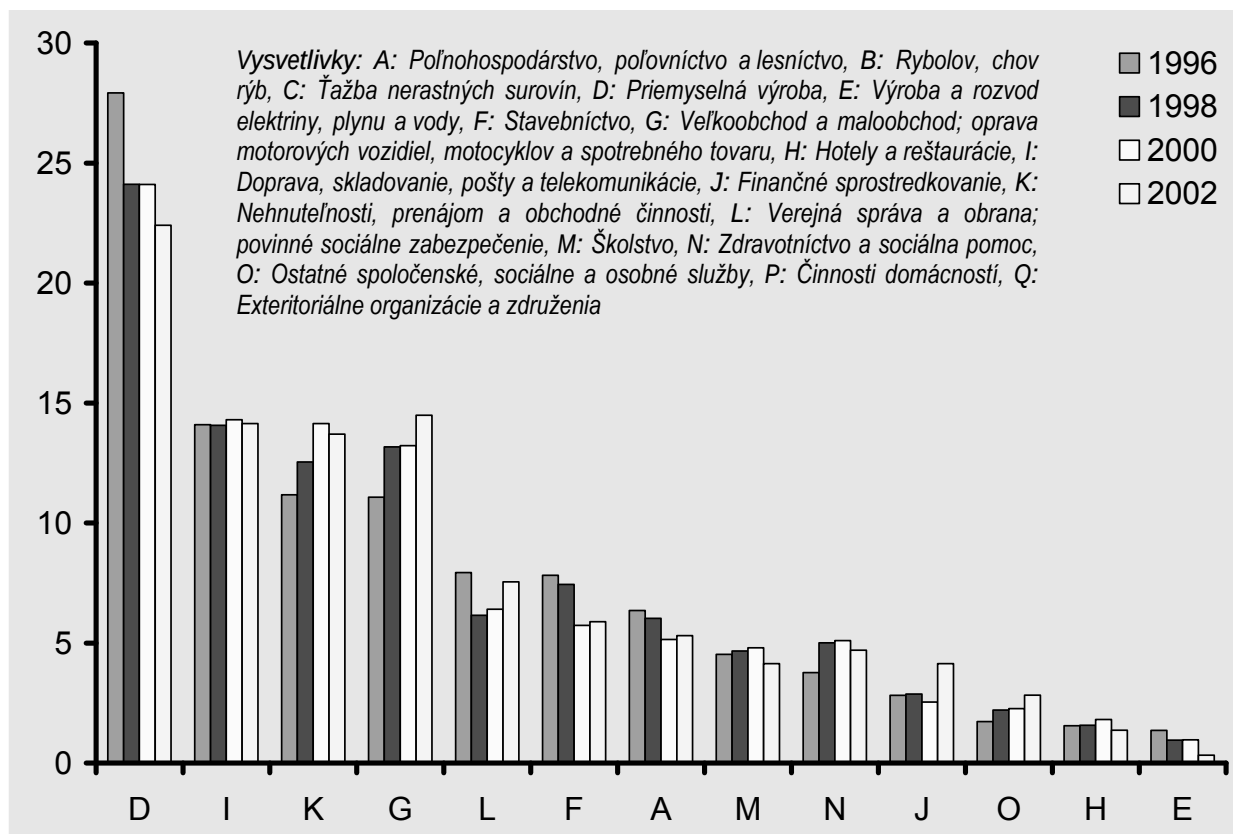
skladovanie, pošty a telekomunikácie, nehnuteľnosti, prenájom a obchodné činnosti, veľkoobchod a maloobchod; oprava motorových vozidiel, motocyklov a spotrebného tovaru.

Podobne je možné sledovať regionálnu ekonomickú štruktúru vyjadrenú podielom zamestnanosti v jednotlivých odvetviach, ako je to zachytené na *obrázku 2*.

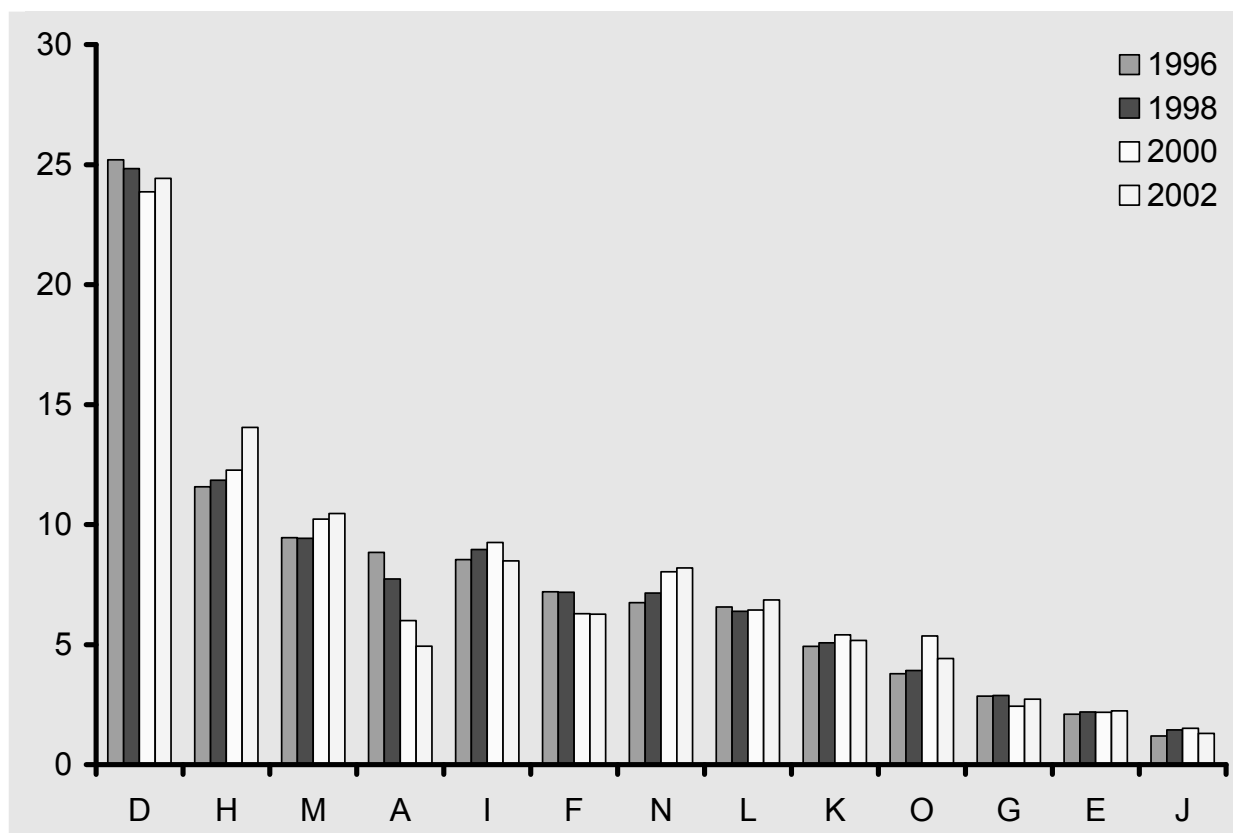
Porovnaním *obrázkov 1* a *2* zisťujeme, že význam priemyselnej výroby z hľadiska tvorby HDP klesá, zamestnanosť v tomto odvetví ostáva relatívne stabilná, na úrovni okolo 25% celkovej zamestnanosti regiónu. Zaujímavé je tiež zistenie, že odvetvie hotely a reštaurácie sa na tvorbe HDP podieľa približne dvoma percentami, no zamestnanosť v tomto odvetví sa pohybuje na úrovni okolo 12 – 14% a vykazuje rastúci trend.

Keďže najväčšou mierou na zamestnanosti sa podieľa odvetvie priemyselná výroba, je potrebné sledovať a analyzovať jej hlbšiu štruktúru.

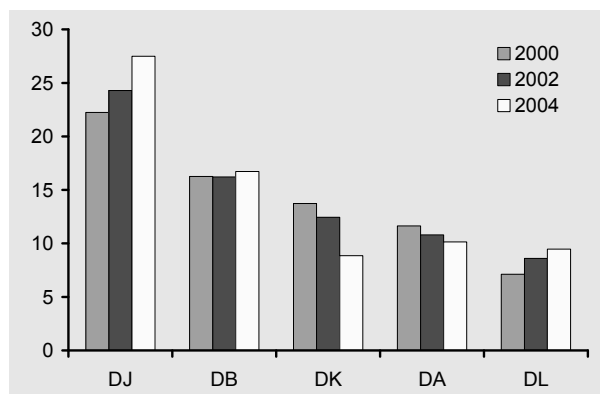
Z grafu na *obrázku 3* je zrejmé, že najvýznamnejším odvetvím je výroba kovov a kovových výrobkov a jeho význam v sledovanom období rastie. Textilná výroba na Východnom Slovensku si udržiava relatívne stabilný podiel na tvorbe HDP. Zaujímavým je však zistenie, že klesá význam strojárskoho a potravinárskeho priemyslu. Pozitívne však môžeme vnímať rast pridanej hodnoty elektrotechnického priemyslu.

Obr. 1: Ekonomická štruktúra Východného Slovenska podľa podielu odvetví na HPD
Zdroj: vlastný graf podľa údajov Eurostatu

Obr. 2: Ekonomická štruktúra Východného Slovenska podľa zamestnanosti
Vysvetlivky: obdobne ako pri obrázku 2
Zdroj: vlastný graf podľa údajov Eurostatu

Obr. 3: Vývoj v štruktúre priemyselnej výroby na Východnom Slovensku

Vysvetlivky: DA Výroba potravín, nápojov a spracovanie tabaku; DB Textilná a odevná výroba; DJ Výroba kovov a kovových výrobkov; DK Výroba strojov a zariadení; DL Výroba elektrických a optických zariadení

Zdroj: vlastný graf podľa údajov Eurostatu

2 Stredné odborné vzdelanie na Východnom Slovensku

Stredné odborné vzdelanie je na Slovensku poskytované *strednými odbornými školami* (SOŠ), *strednými odbornými učilišťami* (SOU), *zdroženými strednými školami* (ZŠŠ) a *učilišťami* (U). SOŠ sú na Slovensku tradične veľmi populárne. Štruktúra zriaďovateľov SOŠ sa začala meniť od roku 1991: popri štátnych školách začali vznikať súkromné a cirkevné SOŠ. Ako negatívny sprievodný jav rastu počtu SOŠ bolo aj zvyšovanie nevyhovujúcich učební, ktoré boli školy nútené používať. SOU boli do roku 1989 najsilnejším prúdom stredných škôl. V ich vývoji nastali významné zmeny: počet škôl sa síce zvýšil, počet tried však klesol, počet žiakov a učiteľov tiež. Pri stúpajúcom počte škôl išlo prevažne o drobenie škôl na menšie celky alebo vznik nových, menších SOU a U. K významným zmenám v štruktúre zriaďovateľov SOU patril vznik súkromných a cirkevných škôl. [1]

V sústave stredného školstva v roku 2001 došlo k štrukturálnym zmenám, ktoré súviseli s procesom racionalizácie siete stredných škôl, zameraného na zvýšenie efektívnosti v oblasti školstva. Racionalizácia bola uskutočnená na základe rezortných koncepcií prípravy mládeže, prognóz vývoja zamestnanosti v SR do roku 2006, očakávaných tendencií vývoja jednotlivých typov stredných škôl, vyhodnotenia úspešnosti absolventov stredných škôl na trhu práce a potrieb zamestnávateľskej sféry. V dôsledku racionalizácie bolo v školskom roku 2000/2001 niekoľko stredných škôl zlúčených do *zdrožených stredných škôl*. Výsledky tejto racionalizácie boli bez ohrozenia ponuky vzdelávania. [2]

Ako je zrejme z údajov Ústavu informácií a prognóz školstva (ÚIPŠ) zachytených v *tabuľke 1*, na

Východnom Slovensku opustí brány stredných škôl ročne najmenej absolventov odborov ako hutníctvo, sklárstvo a chémia (približne 1% z celkového počtu všetkých absolventov odborných škôl na Východnom Slovensku). Naopak najviac absolventov ročne skončí odbory služieb a remesiel (sem spadajú odbory ako kuchár/čaišník, predavač, kaderník, kozmetička, podnikanie v remeslách a službách a pod.) – približne 15% celkového počtu absolventov. Keď tento vývoj porovnáme s celoslovenským trendom, dochádzame k záveru, že odborné vzdelanie na Východnom Slovensku je rozdelené rovnomernejšie, ako je to v prípade celej SR (pre porovnanie: z celkového počtu absolventov odborných škôl v SR predstavujú približne 40-percentný podiel absolventi obchodných akadémií, no na Východnom Slovensku je to len okolo 13%, pričom sú tam už zahrnuté príbuzné ekonomické odbory).

Študijný odbor	2003	2004	2005
Hutníctvo	63	122	120
Strojárstvo	1647	1777	1776
Elektrotechnika a elektronika	1297	1779	1924
Sklárstvo	14	5	7
Chémia	52	140	166
Potravinárstvo	300	500	603
Textil a odevníctvo	477	842	1213
Spracúvanie dreva	597	673	843
Stavebníctvo	769	1010	1061
Doprava, pošty, telekom.	543	726	767
Informatické služby**	467	788	778
Polnohosp. a les. hosp.	747	1154	1210
Zdravotníctvo	735	916	721
Hotelové akad. + cest. ruch	336	308	655
Služby (remeslá)	1550	2361	3421
Ekonomika	1338	2626	2809

Tab. 1: Absolventi stredných škôl na Východnom Slovensku

Poznámka: Všetky tieto údaje sú súhrnné za všetky odborné školy – stredné odborné školy, stredné odborné učilišťa, zdrožené stredné školy, pričom sa berú do úvahy ako učňovské, maturitné, tak aj nadstavbové štúdium, vo všetkých prípadoch ide o dennú formu štúdia. V číslach nie sú zahrnuté gymnáziá vzhľadom na to, že neposkytujú odborné vzdelanie.

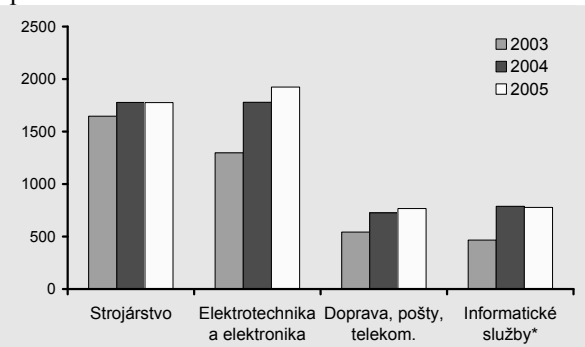
** špeciálne technické smery

Zdroj: ÚIPŠ, 2006

Čím sa riadi počet prijatých a skončených absolventov stredných škôl? V prvom rade dopytom zo strany budúcich študentov a ich rodičov. Na ich výber strednej školy vplýva okrem tradície v rodine a miesta bydliska predpokladaná možnosť uplatnenia. Informácie o možnom uplatnení čerpajú uchádzači o štúdium prevažne z ústnych informácií vo svojom okolí a masovokomunikačných prostriedkov. Na druhej strane, stredné školy sa snažia osloviť uchádzačov s odborními, ktoré považujú za perspektívne, pretože počet študentov stredných škôl sa znižuje a konkurencia na trhu vzdelávania sa stále zvyšuje, viacerým školám hrozí ich likvidácia.

Preto záujem o štúdium síce kopíruje do istej miery potreby zamestnávateľov vrátane trendov v oblasti investícií v uplynulých rokoch, avšak je tu prirodzene oneskorenie ponuky a dopytu niekoľkých rokov voči budúcemu vývoju. [3, s. 30]

Ako je zrejmé z grafu na *obrázku 4*, odbory dôležité z hľadiska globálnych trendov (strojárstvo, elektrotechnika a elektronika, doprava, pošty a telekomunikácie a informatické služby), zaznamenávajú pozitívny vývoj – dochádza k rastu počtu absolventov.

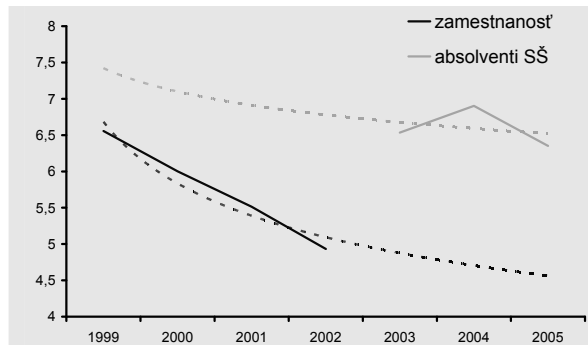
Obr. 4: Absolventi vybraných odborov stredných škôl
*špeciálne technické smery
Zdroj: vlastný graf podľa údajov ÚIPŠ

Je potrebné si však uvedomiť, že v menšej alebo väčšej miere môže dochádzať k skresleniu údajov, ktoré je spôsobené zavedením deviataho ročníka na základných školách, čo sa prejavilo poklesom absolventov stredných škôl práve v roku 2003. [3, s. 30]

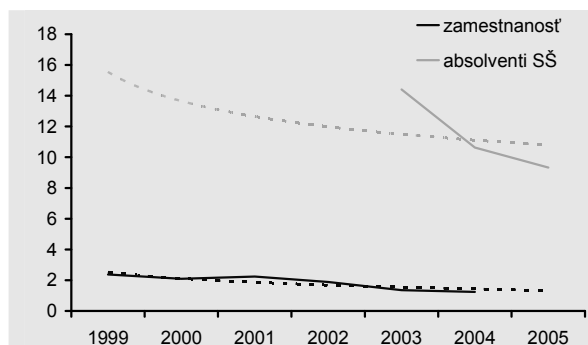
3 Súlad ekonomickej štruktúry a štruktúry absolventov stredných škôl na Východnom Slovensku

Táto časť je venovaná analýze súladu štruktúry absolventov stredných škôl s ekonomicou štruktúrou Východného Slovenska. Na *obrázkoch 5 až 12* sú zachytené percentuálne podiely absolventov príslušných skupín študijných odborov a podiely zamestnanosti v zodpovedajúcich odvetviach.

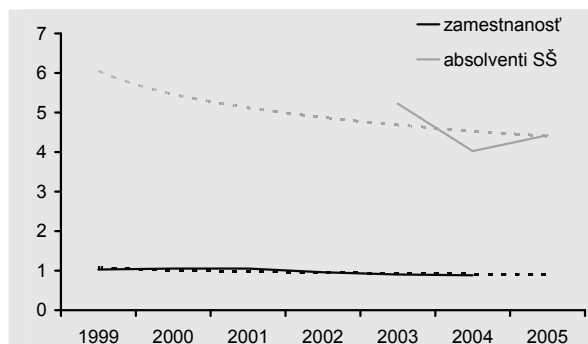
V ekonomike Východného Slovenska význam *poľnohospodárstva* neustále klesá (či už z pohľadu pridanej hodnoty, alebo zamestnanosti) – pozri *obr. 5*. Ide o jav prirodzený, ktorý je v súlade s globálnymi trendmi. Počet absolventov poľnohospodárskych odborov na Východnom Slovensku však v absolútnych číslach rastie, čo ťažko môžeme hodnotiť ako pozitívny jav. Z grafu na *obrázku 5* je však zrejmé, že podiel absolventov poľnohospodárskych odborov má klesajúcu tendenciu. Z dlhodobého hľadiska tak môžeme predpokladať, že dôjde k súladu stavu absolventov poľnohospodárskych odborov a významu tohto odvetvia v ekonomike regiónu.

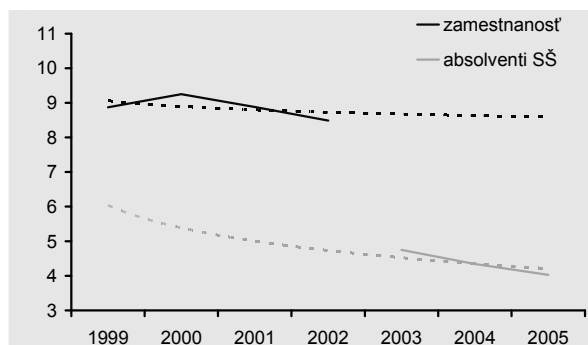
Obr. 5: Poľnohospodárstvo
Zdroj: vlastný graf

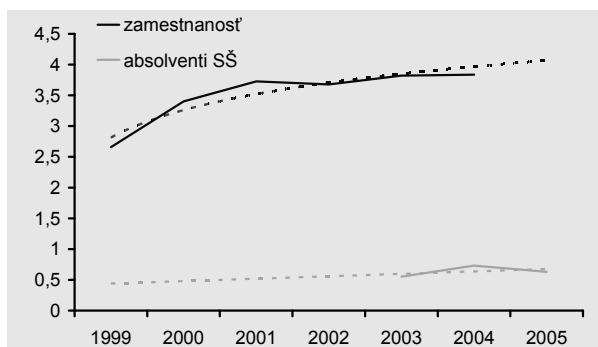
Obr. 6: Strojárstvo
Zdroj: vlastný graf

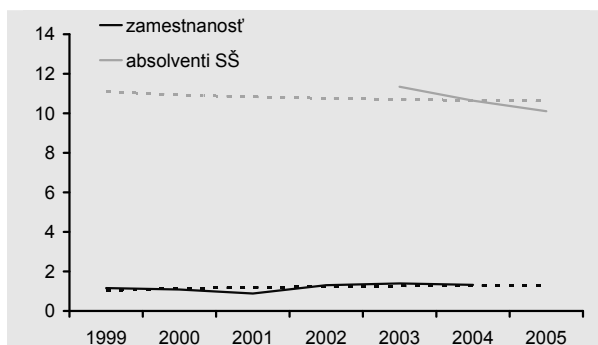
Obr. 7: Drevársky priemysel
Zdroj: vlastný graf

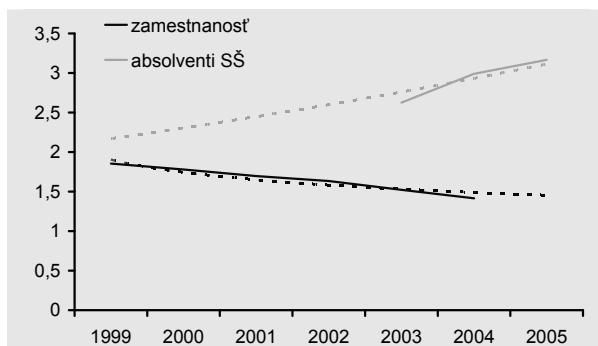
Obr. 8: Doprava, pošty a telekomunikácie
Zdroj: vlastný graf

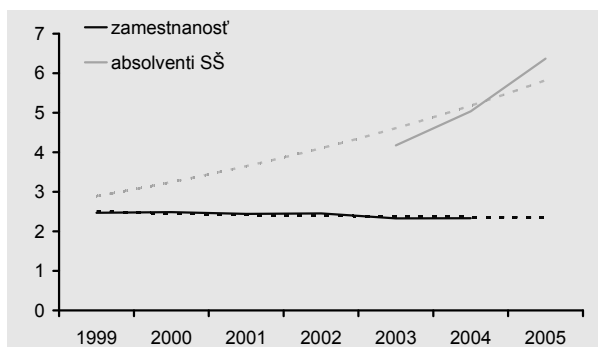
Obr. 9: Hutníctvo
Zdroj: vlastný graf

Obr. 10: Elektrotechnika a elektronika
Zdroj: vlastný graf

Obr. 11: Potravinársky priemysel
Zdroj: vlastný graf

Obr. 12: Textilný priemysel
Zdroj: vlastný graf

Strojárstvo si na Východnom Slovensku udržiava stabilný podiel na zamestnanosti okolo dvoch percent, pričom podiel absolventov odborov strojnictva je v relatívnom vyjadrení niekoľkonásobne vyšší (pozri obr. 6). Na druhej strane počet absolventov týchto odborov v absolútnom vyjadrení si udržiava stabilnú hodnotu okolo 1700 absolventov ročne, ako je zachytené v tabuľke 1.

Drevospracujúci priemysel je vzhľadom na zalesnenosť územia a tradíciu poskytovania možností zamestnania v menej rozvinutých oblastiach kraja veľmi dôležitý. Tvoria ho odvetvia drevárskeho, nábytkárskeho a celulózovo-papierenského priemyslu a je relatívne nezávislý na dovoze surovínových vstupov a je trvalo schopný tvoriť aktívne saldo zahraničného obchodu. [3, s. 37] Na zamestnanosti si tento typ priemyslu udržiava stabilný podiel okolo jedného percenta a percentuálny podiel absolventov tejto skupiny odborov na celkovom počte absolventov odborných škôl klesá a v súčasnosti sa pohybuje na úrovni okolo piatich percent (pozri obr. 7). Podobne ako v prípade poľnohospodárstva, aj v tomto type priemyslu predpokladáme z dlhodobého hľadiska súlad štruktúry absolventov s ekonomickou štruktúrou regiónu.

Doprava, pošty a telekomunikácie. V súčasnosti si zamestnanosť v tomto odvetví udržiava relatívne stabilný podiel – na úrovni okolo deviatich percent. Percentuálny podiel absolventov týchto odborov však vykazuje klesajúci trend (pozri obr. 8). Absolútny počet absolventov tejto skupiny odborov však rastie, čo je pozitívne vzhľadom na význam tohto odvetvia.

Hutnícky priemysel je stále dôležitým zamestnávateľom regiónu a svojou vysokou kapitálovou silou je dôležitý pre pritiaženie ďalších investorov v oblasti automobilového a strojárskeho priemyslu aj vzhľadom na súčasné investície US Steel Košice v smere k týmto odvetviám. Podiel tohto odvetvia na celkovej zamestnanosti Východného Slovenska sa zvyšuje a pozitívne môžeme vnímať aj relatívny rast (pozri obr. 9).

Elektrotechnika a elektronika sú v súčasnosti jednými z najdôležitejších odvetví z pohľadu pridanej hodnoty, využitia vedy a výskumu a taktiež inovácií. Podiel tohto odvetvia na celkovej zamestnanosti vykazuje veľmi pomalý rast (pozri obr. 10). Absolútny počet absolventov tejto skupiny odborov rýchlo rastie, no ako je zrejmé z grafu, relatívny podiel absolventov týchto odborov klesá. Je to spôsobené tým, že celkový počet absolventov odborných škôl výrazne vzrástol a tempo rastu celkového počtu absolventov stredných škôl bolo vyššie ako tempo rastu absolventov odborov elektrotechnika a elektronika.

Potravinársky priemysel sa vyznačuje pomalým poklesom podielu na celkovej zamestnanosti, no počet absolventov v absolútnom vyjadrení vykazuje nárast (pozri obr. 11). Rast počtu absolventov tejto skupiny odborov má svoje opodstatnenie napríklad v prípade, že investície na Východnom Slovensku budú kopírovať európske trendy, ktoré sú rastúce. [3, s. 35]

Pre **textilný priemysel** je charakteristický relatívne stabilný podiel na celkovej zamestnanosti Východného Slovenska pohybujúci sa na úrovni okolo 2,5%. Čo sa týka počtu absolventov tejto skupiny odborov, badáme tu nárast percentuálneho podielu (pozri obr. 12). Tu si však musíme uvedomiť, že pre textilný priemysel je charakteristický silný konkurenčný boj zo strany lacných zahraničných dovozcov, predovšetkým z Ázie, čo môže spôsobovať, že naši výrobcovia budú ohrození.

Záver

Pracovná sila so stredným odborným vzdelaním je pre zamestnávateľov veľmi dôležitá. Nesúlad kvalifikácie nositeľov práce a požiadaviek zamestnávateľov (dopytu po práci) môže spôsobovať vážne problémy na trhu práce.

Príspevok sleduje súlad štruktúry absolventov odborov stredných škôl s regionálnou ekonomickou štruktúrou.

V prípade niektorých odvetví na Východnom Slovensku je badateľný súlad štruktúry týchto dvoch premenných, v iných odvetviach tomu tak nie je, no

badat' pozitívny vývoj a sú taktiež odvetvia, kde vývoj je protichodný. Je však potrebné si uvedomiť, že absolventi určitých odborov majú možnosť uplatniť sa vo viacerých odvetviach a abstrahovali sme od absolventov vysokých škôl, ktorí sa tiež podieľajú na zamestnanosti nemalou mierou. Nemôžeme preto tieto výsledky považovať za dané a nemenné, no cieľom príspevku bolo priblížiť pohľad na štruktúru absolventov stredných škôl a regionálnu ekonomickú štruktúru a ich vzájomný vzťah.

Uplatnenie aktívnej regionálnej školskej politiky by mohlo prispieť k formovaniu ponuky absolventov žiadaných odborov, čo by pomohlo k eliminácii niektorých problémov trhu práce.

Literatúra

[1] ŠVECOVÁ, Valéria: *Základy pedagogiky (vybrané kapitoly)*. Košice: Technická univerzita v Košiciach, Katedra inžinierskej pedagogiky, 2002. 180 s. ISBN 80-7099-894-6. s. 172 – 173.

[2] Rada mládeže Slovenska: *Vyhodnotenie realizácie úloh za rok 2002 a návrh akčného plánu realizácie úloh na rok 2003 vyplývajúcich z Koncepcie štátnej politiky vo vzťahu k deťom a mládeži v SR do roku 2007*. Bratislava: Rada mládeže Slovenska, 2003. s. 6.

[3] HUDEC, Oto – DŽUPKA, Peter – ŽELINSKÝ, Tomáš: *Prognóza vývoja investičného prostredia Košického samosprávneho kraja*. Košice: Košický samosprávny kraj, 2006.

Tento príspevok bol napísaný v rámci projektu VEGA 1/3817/06 *Teoretické a metodologické aspekty inštitucionálnej podpory podnikania ako faktor oživenia podnikateľského prostredia východoslovenského regiónu*.